

ГАЛІВ Микола,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри історії України
Дрогобицького державного
педагогічного
університету імені Івана Франка
halivm@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7068-3124>
(м. Дрогобич)

МИХАЦЬ Роман,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри народних музичних
інструментів та вокалу
Дрогобицького державного
педагогічного
університету імені Івана Франка
romanmuhats@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5111-4188>
(м. Дрогобич)

**РЕПРЕСОВАНИЙ РЕКТОР СТАНІСЛАВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ
АВКСЕНТІЙ БОЙЧУК (1888 – 1971): за матеріалами архівно-кримінальної
справи**

У статті розкрито життєвий шлях ректора Станіславської греко-католицької духовної семінарії, професора, доктора богослов'я Авксентія Бойчука (1888 – 1971) та визначено етапи його біографії. Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, науковості, авторської об'єктивності, біографічному підході, а також на загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення), спеціально-історичних (археографічний, історико-генетичний, історико-системний) методах. Наукова новизна статті полягає у тому, що вперше в українській історичній біографістиці на основі архівно-кримінальної справи досліджується життя та діяльність А. Бойчука.

Досліджено, що А. Бойчук присвятив своє життя служінню Богові, церкві і справі підготовки майбутніх священників. Він був довіреним помічником Станіславського греко-католицького єпископа Григорія Хомишина, поділяв його політичні і церковно-релігійні погляди. У міжвоєнний період та важкі роки нацистської окупації А. Бойчук здійснив значний внесок у формування освічених кадрів греко-католицького духовенства для Станіславської єпархії Греко-католицької церкви. Його діяльність можна умовно поділити на п'ять періодів: 1) родинного виховання, здобуття освіти у рідному селі, Чернівцях, Львові, Станіславі і Відні, отримання ступеня доктора богослов'я, висвячення у сан священника (1888 – 1920); 2) активної організаційної праці на церковно-релігійній і освітній нивах, виконання обов'язків члена консисторії, професора і ректора духовної Станіславської духовної семінарії (1920 – 1939); 3) пошуку шляхів інституційного збереження єпархіальних освітніх традицій в умовах діяльності радянського і німецького режимів у роки Другої світової війни (1939 – 1945); 4) арешт, засудження і відбування покарання у виправно-трудовах таборів та спецпоселенні (1945 – 1958); 5) повернення до рідного села й завершення життєвого шляху (1958 – 1971). Важливо, що українська система правосуддя у 1996 р. усе ж визнала необґрунтованим засудження і покарання А. Бойчука та реабілітувала його.

Ключові слова: Авксентій Бойчук, Григорій Хомишин, Іван Лявшишевський, Греко-католицька церква, Станіславська єпархія, духовна семінарія.

REPRESSED RECTOR OF STANISLAV THEOLOGICAL SEMINARY AVKSENTIY BOYCHUK (1888 – 1971): according to the materials of the archival-criminal case

The life of the rector of the Stanislav Greek Catholic Theological Seminary, professor, doctor of theology Avksentiy Boychuk (1888 – 1971) and the stages of his biography are revealed in this article. The research methodology is based on the principles of historicism, scientificity, authorial objectivity, biographical approach, as well as general scientific (analysis, synthesis, generalization), special-historical (archeographic, historical-genetic, historical-systemic) methods. The scientific novelty of the article is that for the first time in Ukrainian historical biography on the basis of archival-criminal case the life and activity of A. Boychuk are studied.

It is investigated that A. Boychuk dedicated his life to the service of God, the Church and the training of future priests. He was a faithful assistant to the Stanislav Greek Catholic Bishop Hryhoriy Khomyshyn, and adhered to his political and ecclesiastical views. During the interwar period and the difficult years of the Nazi occupation, A. Boychuk made a significant contribution to the formation of educated cadres of the Greek Catholic clergy for the Stanislav Diocese of the Greek Catholic Church. His activity can be divided into five periods: 1) family upbringing, education in his native village, Chernivtsi, Lviv, Stanislav and Vienna, obtaining the degree of Doctor of Theology, ordination to the priesthood (1888 – 1920); 2) active organizational work in the church-religious and educational fields, acting as a

member of the consistory, professor and rector of the Stanislav Theological Seminary (1920 – 1939); 3) finding ways to institutionally preserve the diocesan educational traditions in the conditions of the Soviet and German regimes during the World War II (1939 – 1945); 4) arrest, conviction and serving a sentence in labor camps and special settlements (1945 – 1958); 5) return to his native village and completion of his life (1958 – 1971). It is important that the Ukrainian justice system in 1996 still found A. Boychuk's conviction and punishment unfounded and rehabilitated him.

Key words: *Avksentiy Boychuk, Hryhoriy Khomyshyn, Ivan Lyatyshevsky, Greek Catholic Church, Stanislav Diocese, Theological Seminary.*

Постановка проблеми. Розвиток досліджень історії Української греко-католицької церкви у середині ХХ ст. вимагає особливо пильної уваги до діяльності відомих її діячів, які зробили значний внесок у розвиток різних сфер не лише церковно-релігійного, але й національного життя. Чимало з них потрапили в лабеті радянських репресивних органів й були несправедливо засудженні. Дослідження біографії цих особистостей дасть змогу не лише написати нові, але й переосмислити відомі сторінки історії унійної церкви ХХ ст., а також привнести важливі факти і оцінки у справу формування історичної пам'яті українського народу та проведення політики пам'яті органами влади різних рівнів на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Одним із таких діячів був доктор богослов'я, довголітній ректор Станіславської греко-католицької духовної семінарії Авксентій Григорович Бойчук (1888 – 1971), діяльність якого потребує окремого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деяких сторінок життя та діяльності Авксентія Бойчука торкалися дослідники історії Греко-католицької церкви, зокрема Станіславської єпархії. Серед них назвемо, передовсім, В. Марчука [10], І. Андрухіва, О. Лисенка та І. Пилипіва [1], І. Гавриш [3], Р. Делятинського [5], І. Пилипіва [12]. Біографічні довідки про А. Бойчука (з деякими неточностями) наведені у збірниках «Мартирологія Українських церков у чотирьох томах. Том II» (1985) [9] та «Реабілітовані історією. Тернопільська область. Книга шоста» (2020) [14]. Деякі ширше факти біографії священника розкриті у дослідженнях П. Мельничука [11] та О. Єгрешія [6], присвячених діяльності Станіславського греко-католицького єпископа Григорія

Хомишина. Педагогічна праця А. Бойчука висвітлена у статті Ю. Савчука [15]. Найбільш ретельно діяльність А. Бойчука дослідив священник М. Григоруk [4], дещо піднесено змалювавши історико-біографічний портрет колишнього ректора Станіславської духовної семінарії.

Мета дослідження – на основі матеріалів архівно-кримінальної справи проаналізувати діяльність А. Бойчука та визначити етапи його біографії.

Виклад основного матеріалу. Авксентій Бойчук народився 26 лютого 1888 року у с. Іване-Пусте на Тернопільщині у сім'ї заможного селянина Григорія Бойчука. Крім нього, у сім'ї було ще четверо дітей [2, арк. 5–5зв]. Навчався в сільській народній школі (1893 – 1896), а відтак вступив до німецької гімназії у Чернівцях. Згодом перевівся до української гімназії у Львові, яку закінчив 1910 р. У 1909–1913 рр. навчався у Станіславській духовній семінарії. Станіславський єпископ Греко-католицької церкви (далі – ГКЦ) Григорій Хомишин у 1913 р. висвятив А. Бойчука на священника й призначив префектом студій у Станіславській духовній семінарії. Під час Першої світової війни та післявоєнні роки він продовжив освіту на теологічному факультеті Віденського університету, де провів три піврічних семестри (у 1915, 1918, 1920 рр.). Саме у Відні А. Бойчук здобув ступінь доктора богослов'я (1920 р.) [2, арк. 13–14, 179]. Власної сім'ї він не мав, вочевидь, належавши до тих випускників Станіславської духовної семінарії, які за наполяганням єпископа Г. Хомишина прийняли цілібат.

Відзначимо, що у часі існування Західно-Української Народної Республіки А. Бойчук, як і багато інших діячів ГКЦ, підтримував українську владу. Наприкінці 1918 р., коли польські війська зайняли Львів і український уряд евакуювався до Станіслава, він як помічником ректора духовної семінарії надавав допомогу послам Української національної ради і членам уряду у виділенні необхідних їм приміщень. Крім того, А. Бойчук надав ерцгерцогу Вільгельму Габсбургу (Василю Вишиваному) кімнату для тимчасового проживання у приміщенні семінарії [2, арк. 36].

Після отримання докторату А. Бойчук деякий час виконував душпастирські обов'язки у м. Гмінд (Чехословаччина), але 1920 р. повернувся до Станіслава, де єпископ Г. Хомишин призначив його священником кафедрального собору, потім настоятелем, професором і віце-ректором Станіславської духовної семінарії [2, арк. 184]. У 1923 р. його було призначено ректором семінарії. Професор А. Бойчук викладав семінаристам пасторальне богослов'я, гомілетуку, катехитику, педагогіку [2, арк. 213]. Як пізніше відзначав єпископ Іван Лятишевський, пасторальне богослов'я було однією з основних дисциплін, а тому викладач, по-суті, формував майбутнього священника. На лекціях з цієї дисципліни студентів знайомили також з політичними питаннями, зокрема ідеями політичних партій і організацій [2, арк. 179зв].

Перебуваючи на посаді ректора Станіславської духовної семінарії, А. Бойчук дбав про налагодження і піднесення освітнього процесу. На той час у семінарії, зокрема, викладали о. Іван Лятишевський, о. Василь Василик, о. Семен Лукач, о. Степан Вапрович [2, арк. 50, 59, 179; 7, с. 93] та ін. П'ять із дев'яти викладачів мали наукові ступені докторів богослов'я [8, с. 140]. Матеріальне забезпечення семінарії залежало від єпархії: єпископ Г. Хомишин у міжвоєнний період щиро звертався до духовенства і вірян з проханням про пожертви для семінарії [13, с. 196].

У міжвоєнний період єпископ Г. Хомишин, попри критику його кроків, продовжував вимагати від семінаристів приймати celibat. За твердженням дослідника І. Пилипіва, на початку 1925 р. зважився на запровадження celibату в Перемишльській єпархії і єпископ Йосафат Коциловський. Противники celibату організували на початку лютого 1925 р. віча протесту, які відбулися у Перемишлі, Львові та Станіславі. Зокрема, у Станіславі протестувало близько 600 мирян та представників духовенства. 5 лютого 1925 р. з протестом проти celibату виступили і семінаристи перших та других курсів Перемишльської, а 11 лютого – Станіславської духовних семінарій. Станіславські семінаристи висунули ультиматум – якщо не припиниться насильне запровадження celibату, то вони залишать заклад освіти. Керівництво семінарії проігнорувало

їхні вимоги, тому до кінця навчального року на першому курсі залишилося лише 15 студентів із 43-х [13, с. 196–197]. Тож у цій справі безженний священник А. Бойчук, безумовно, поділяв погляди Г. Хомишина й не йшов на поступки семінаристам.

Задля піднесення наукового рівня викладачів і студентів та формування позитивного іміджу Станіславської семінарії А. Бойчук організував видання журналу «Добрий пастир». Ініціатива у цьому питанні, щоправда, належала не йому. Восени 1930 р. зі Львова до Станіслава прибув ігумен Львівського василіанського монастиря св. Онуфрія Теодосій Галущинський, який звернувся до А. Бойчука з пропозицією заснувати видання журналу як друкованого органу семінарії. При цьому вказав, що усі західноєвропейські римо- і греко-католицькі семінарії друкують власні журнали, в яких даються практичні вказівки священникам щодо церковної діяльності, публікуються статті, що висвітлюють церковне життя у всьому світі. А. Бойчук погодився з пропозицією, але з огляду на те, що викладацький склад Станіславської духовної семінарії був невеликим, запропонував видавати такий журнал зусиллями двох семінарій – Станіславської і Перемишльської. Порадившись з єпископом Григорієм Хомишиним і отримавши від нього дозвіл на видання журналу, він разом із Т. Галущинським поїхав до Перемишля, де зустрівся з єпископом Йосафатом Коциловським. Останній також дав згоду на спільне видання журналу й доручив професору Перемишльської духовної семінарії Оресту Орському бути відповідальним від семінарії за це видання [2, арк. 51зв–52].

Перший номер журналу, який отримав назву «Добрий пастир», був виданий у січні 1931 р. Оскільки журнал видавався двома семінаріями, то його офіційними редакторами були дві особи – А. Бойчук та О. Орський. З 1932 р. «Добрий пастир» видавався тільки Станіславською духовною семінарією, а відтак редагував його А. Бойчук. Основні завдання журналу полягали у: наданні духовенству практичних вказівок щодо релігійних питань; ознайомленні духовенства з життям ГКЦ; висвітленні політичних подій, які відбуваються в різних державах; повідомленні духовенству про нову

католицьку літературу. У журналі «Добрий пастир» періодично публікувалися ігумен Т. Галущинський, о. В. Василик, о. С. Лукач, професор Я. Біленький та інші, а також друкувалися пастирські листи римських пап, митрополита ГКЦ А. Шептицького, єпископів Г. Хомишина і Й. Коцеловського. Крім того, у виданні розміщувалися й статті з інших журналів, які стосувалися актуальних питань політичного і церковного характеру. Підбором цих матеріалів займалися священники о. В. Василик і о. І. Луб [2, арк. 52–53]. Зауважимо, що редактор А. Бойчук за усі роки існування «Доброго пастиря» не помістив у ньому жодної власної статті з огляду на зайнятість справами семінарії [2, арк. 53зв]. Редакторські функції ректор виконував до 1936 р., а згодом передав їх о. Ізидору Лубу, сам же займався питаннями видавництва журналу, яке здійснювалося у Жовківській василіанській друкарні [2, арк. 54].

Будучи одним із найближчих соратників єпископа Г. Хомишина, А. Бойчук брав участь у різних починаннях владики. Разом з ним він тричі відвідував Рим (1929, 1930, 1933), ще двічі навідувався до «вічного міста», супроводжуючи єпископа І. Лятишевського (1937, 1938). Власне 1929 р. єпископ Г. Хомишин представив А. Бойчука папі Пію XI, який благословив ректора та подарував йому медальйон із зображенням Матері Божої [2, арк. 14–15]. Незабаром єпископ Г. Хомишин виклопотав у папи лист про призначення А. Бойчука єпископом-помічником. Проте ректор відмовився прийняти такий сан, зіславшись на стан свого здоров'я, оскільки хворів хронічним катаром горла та був глухим на праве вухо. Тож єпископом-помічником Станіславської єпархії було призначено о. Івана Лятишевського [2, арк. 15–16]. З іншого боку, 1929 р. А. Бойчук був найменований крилошанином, а 1937 р. – папським прелатом і архідіяконом крилошанської капітули Станіславської єпархії [7, с. 95; 9, с. 111].

Водночас А. Бойчук був активним учасником релігійно-просвітницького та громадсько-політичного життя на Станіславщині. Як відомо, у 1927 р. папою Пієм XI було видано лист до єпископів і духовенства, в якому він пропонував створити організацію «Католицька акція» [2, арк. 40зв]. У тому ж році єпископ Г. Хомишин при активній участі ігумена Т. Галущинського сформував у

Станіславі осередок «Української християнської організації» (згодом – «Українська католицька організація» – УКО), яка ставила своїм завданням зміцнення серед населення католицизму і боротьбу з комуністичними впливами. В УКО вступило приблизно 20 осіб, серед них і А. Бойчук. УКО видавала газети «Нова зоря» і «Правда». На посаду редактора газети «Нова Зоря», призначеної для інтелігенції, було запрошено Осипа Назарука, з яким А. Бойчук тісно співпрацював. Крім того, А. Бойчук став членом партії «Українська народна обнова» (далі – УНО), й з 1936 р. належав до її «Виділу» – правління. Відомо, що УНО була відома серед населення як «партія Хомишина», оскільки саме станіславський владика став її ідейним натхненником [2, арк. 41–42]. А. Бойчук також брав участь в діяльності товариства «Скала», яка виконувала просвітницькі функції на теренах Станіславської єпархії й також постала з ініціативи Г. Хомишина. З метою поширення «Католицької акції» А. Бойчук організував курси для священників щодо створення осередків католицького молодіжного руху в парафіях Станіславщини. До «Католицької акції» ректор залучав і студентів духовної семінарії [2, арк. 50].

Ректор А. Бойчук мешкав у приміщенні семінарії, займаючи одну кімнату. Значного особистого майна він не мав, а кімнатні меблі (письмовий стіл, ліжка, дві шафи, софа, чотири крісла, вмивальник) належали освітньому закладу [2, арк. 26]. З 1935 р. він став членом наглядової ради українського «Земельного банку іпотечного» у Станіславі [17, с. 507]. За роки праці А. Бойчук зумів накопичити певну суму коштів і у 1939 р., при сприянні єпископа Г. Хомишина, придбав у адвоката Лякса за 35 тис. зл. шоколадну фабрику «Льокарно», на якій працювало приблизно 20 осіб [2, арк. 182, 187]. Мета купівлі фабрики наразі невідома. Припускаємо, що А. Бойчук мав намір використовувати прибутки від підприємства на потреби духовної семінарії, або й усієї єпархії.

З початком Другої світової війни й утвердженням на західноукраїнських землях радянських властей становище ГКЦ змінилося. Націоналізувалося церковне майно, закривалися релігійні часописи й духовні освітні установи. У жовтні 1939 р. А. Бойчук за вказівкою єпископа Г. Хомишина навідався до

Львова у справі ліквідації видавництва газет «Нова Зоря» і «Правда» [2, арк. 61]. Крім того, виконуючи доручення станіславського владики, він відвідав митрополита А. Шептицького, питаючи поради щодо участі духовенства у виборах депутатів в Народні збори Західної України. Митрополит не дав однозначних рекомендацій [2, арк. 182].

Незабаром після приходу в Станіслав Червоної армії, місцеві радянські органи влади наказали А. Бойчуку звільнити приміщення духовної семінарії, надавши споруду у розпорядження військової частини. Після цього він поселився у домі єпископа І. Лятшевського. Проте, на початку листопада 1939 р. владику І. Латишевського також було виселено з його будинку. А. Бойчук, небезпідставно припускаючи, що у подальшому переслідуватиметься органами радянської влади, порадившись з єпископом Г. Хомишиним, вирішив перебраться на територію Польщі, окуповану німецькими військами [2, арк. 62].

17 листопада 1939 р. ректор виїхав потягом зі Станіслава до Львова, звідти – до Рави-Руської. Діставшись до с. Угнів, він знайшов місцевих селян, які погодилися перевести його через кордон. Увечері цього ж дня ректор у супроводі двох молодих селян перейшов річку Солокія, яка була кордоном між СРСР і Німеччиною. Майже одразу їх затримав німецький патруль, які відвели утікачів до комендатури. Там А. Бойчук пояснив обставини переходу кордону, надав свій паспорт громадянина Польщі. Комендант відпустив його, тож наступного дня ректор вирушив потягом до Кракова [2, арк. 63–64].

У Кракові А. Бойчук швидко встановив контакти із місцевими греко-католицькими священиками, єпископом Костянтином Богачевським, а також зустрів утікачів зі Станіслава (зокрема, священиків Степана Вапровича та Авксентія Остафіїва), які розміщувалися у створеному німцями таборі для біженців із СРСР. Маючи намір виїхати до Філадельфії (США), А. Бойчук листовно звернувся за дозволом і паспортом до німецького Міністерства закордонних справ у Берліні. Чекаючи відповіді, він поїхав до Варшави, де зустрівся з О. Назаруком й близько п'яти дні мешкав у місцевому василіанському монастирі. Згодом повернувся до Кракова, а звідти подався до

монастиря сестер-служебниць у с. Жегестів Новосандецького повіту. Настоятелькою монастиря була давня приятелька А. Бойчука Вікентія Федина. Жодних повідомлень з німецького МЗС не надходило, тож ректор виконував обов'язки священника для місцевих селян [2, арк. 65–67].

У червні 1941 р. перед початком війни Німеччини проти СРСР, А. Бойчук отримав письмове розпорядження від повітового старости м. Новий Сонч покинути Жегестів і виїхати до с. Лабова. Крім нього, з Жегестова були евакуйовані й інші особи, які мешкали поблизу залізничного тунеля, де німці здійснювали якісь військові укріплення [2, арк. 67]. З початком німецько-радянської війни А. Бойчук вирішив повернутися до Станіслава. За його словами, це сталося у серпні 1941 р., коли йому вдалося дістатися до Перемишля (де зустрівся з єпископом Й. Коциловським), звідти до Львова, а відтак на купленому за позичені гроші велосипеді доїхати до рідного міста [2, арк. 68, 71]. Проте, зі свідчень єпископів Г. Хомишина та І. Лятишевського, ректор приїхав до Станіслава на початку липня 1941 р. і разом з ними був присутнім у місцевому театрі імені І. Франка, де члени ОУН(Б) врочисто проголошували відновлення Української Держави [2, арк. 182зв, 187].

Повернувшись, А. Бойчук за вказівкою єпископа Г. Хомишина знову приступив до обов'язків ректора Станіславської духовної семінарії [2, арк. 71]. У роки німецької окупації А. Бойчук, як член консисторії, продовжував виконувати різні доручення єпископа, приймав участь у заходах української громадськості. Зокрема, осінню 1941 р. Український окружний комітет (далі – УОК) у Станіславі організував похорони жертв більшовицького терору. Процесією керував єпископ І. Лятишевський, брав участь у ній і А. Бойчук [2, арк. 75].

Водночас ректор долучався до заходів, організованих окупаційними властями. Так, наприкінці серпня 1941 р. він разом з єпископами брав участь у врочистостях з нагоди передачі влади на Станіславщині угорським військовим командуванням німецьким окупаційним органам. Акція відбувалася у театрі імені І. Франка. У жовтні 1941 р. А. Бойчук разом з єпископами Г. Хомишином та І. Лятишевським брали участь у зустрічі і привітаннях німецького генерал-

губернатора Г. Франка, який навідався до Станіслава [2, арк. 79–80]. У травні-червні 1943 р. ректора було залучено до заходів, пов'язаних з формування дивізії СС «Галичина». Він брав участь у богослужіннях для новобранців дивізії, які відправляв єпископ І. Лятишенський, співпрацював із заступником голови Станіславського УОК о. Володимиром-Лукою Микитяком [2, арк. 86–88].

Контактуючи з німецькими властями, А. Бойчук був змушений мати справу і з працівниками гестапо. У листопаді 1941 р. його викликали до місцевого відділу гестапо, де керівник гестапо галицького дистрикту Кнор зажадав від нього надання відомостей про єпископів, каноніків, членів капітули і професорів духовної семінарії із зазначенням про кожного, зокрема, їх короткі біографічні дані, освіту, тривалість релігійної діяльності. Крім того, Кнор попросив вказати йому кількість священників, вірян, церков і парафій в Станіславській греко-католицькій єпархії тощо. Отримавши дозвіл від єпископа Г. Хомишина, ректор надіслав до гестапо такі відомості (з власноручним підписом) [2, арк. 91–92], тим більше, що вони не становили жодної таємниці і до війни друкувалися в церковних шематизмах.

У грудні 1941 р. до відділку гестапо в Станіславі викликали й єпископа Г. Хомишина, якого супроводжував саме А. Бойчук. Комендант таємної поліції Крігер вимагав від єпископа надати вказівку священникам не проводити релігійної та політичної агітації серед населення, яке проживає за р. Збруч. Річ у тім, що митрополит А. Шептицький прагнув вести місійну роботу й на теренах Центральної України, однак німецька влада заборонила це [2, арк. 93–95]. Намагаючись убезпечити єпископа Г. Хомишина від подальших викликів до гестапо, А. Бойчук відвідав працівника гестапо Асмана, якого місцеві мешканці вважали доброзичливим до українців. Гестапівець не звернув увагу на прохання ректора, але надалі використовував своє знайомство з ним у власних цілях, зокрема за посередництва А. Бойчука домігся зустрічі з Г. Хомишином [2, арк. 96–97]. За дорученням єпископа ректор у січні та червні 1942 р. навідувався до Асмана з проханням прискорити розгляд німецькою цензурою матеріалів «Єпархіального вісника», який готувався до друку. Під час одного з цих відвідин

гестапівець запросив священника на вечерю до себе до дому. Порадившись з єпископом Г. Хомишиним, він прийняв запрошення й побував удома в Асмана, де зібралися й інші гості, зокрема директор однієї зі шкіл Полотнюк. Незабаром після цього гестапівець навідався в духовну семінарію, де вимагав від ректора підписати зобов'язання на вірність Гітлеру. А. Бойчук відмовився це зробити, розуміючи, що Асман намагається завербувати його як агента гестапо. До слова, єпископ Г. Хомишин схвалив цей вчинок [2, арк. 98–102, 105].

Наприкінці травня 1942 р. А. Бойчук за дорученням Г. Хомишина побував у коменданта станіславського гестапо Крігера, який вимагав, щоб проведення релігійних процесій погоджувалося з гестапо [2, арк. 103]. Наприкінці 1942 р., слідуючи правилам хорошого тону, А. Бойчук запросив Асмана до себе на обід. Згодом (весною 1943 р.) ректор ще кілька разів зустрічався з гестапівцем, який намагався дізнатися про ставлення станіславських єпископів до поразки вермахту під Сталінградом і капітуляції Італії. Мабуть, намагаючись убезпечити владик від німецьких підозр, він поінформував Асмана з цих питань, вказавши, що єпископи у поразці під Сталінградом обвинувачують італійців, які через своє боягузтво дали можливість Червоній армії прорвати фронт і оточити гітлерівські війська [2, арк. 108].

Двічі А. Бойчук звертався до керівництва гестапо у Станіславі з приводу звільнення заарештованих німцями греко-католицьких священників. Так, у червні 1942 р. він звернувся з проханням звільнити священника Юркевича. Німці дослухалися й незабаром священника було звільнено [2, арк. 105]. У серпні 1942 р. за дорученням Г. Хомишин ректор звернувся до Асмана, клопочучи про заарештованих за націоналістичну діяльність священників Павла Витвицького і Йосифа Малицького, а також просив розв'язати питання про повернення сільському священнику Ярославу Матяшу відібраної німецькими солдатами хати. Цього разу німці не повністю виконали прохання: було звільнено лише о. Й. Малицького, а о. П. Витвицького розстріляно разом з 57 арештованими бандерівцями [2, арк. 106].

Востаннє А. Бойчук зустрічався з гестапівцями у вересні 1943 р., коли Асман і Кнор навідалися до помешкання ректора в духовній семінарії. Знаючи близькість ректора до правлячого Станіславського греко-католицького єпископа, вони пропонували переконати владику видати послання до духовенства і мирян, в якому засудити релігійну політику СРСР щодо відновлення православної церкви. А. Бойчук, звісно, поінформував Г. Хомишина про це, однак той відмовився видавати таке послання, оскільки вважав це справою православної, а не греко-католицької церкви. Такий крок викликав незадоволення гестапівців, які з того часу припинили стосунки з ректором [110–112].

В умовах окупації А. Бойчук не зміг повернути свою праватну власність – шоколадну фабрику «Льокарно», оскільки її використовували німці, які потім вивезли з неї все обладнання [2, арк. 182, 187]. Задля забезпечення студентів семінарії продовольством ректор неодноразово їздив селами Станіславщини, збираючи добровільні пожертви [2, арк. 183зв]. Він продовжував займатися діяльністю консисторії, беручи участь у її засіданнях, відповідаючи за персональні справи священників, їх переведення, заміну тощо. На початку 1942 р. за дорученням Г. Хомишина А. Бойчук уклав для папи звіт про становище Станіславської єпархії у часі радянського управління, який було надіслано через папського нунція в Берліні [2, арк. 183зв, 188].

З поверненням радянських властей на західноукраїнські терени становище ГКЦ знову ускладнилося. Станіславська духовна семінарія деякий час продовжувала існувати, однак над її вихованцями нависла загроза мобілізації до лав Червоної армії. Від мобілізації звільнялися лише студенти 4 курсу семінарії. Знаючи про це, А. Бойчук з дозволу єпископа Г. Хомишина у січні 1945 р. подав до Станіславського міського військомату відомості про те, що усі 36 семінаристів навчаються на четвертому курсі (насправді на останньому курсі здобувало освіту лише п'ять осіб) [2, арк. 21, 183зв, 188]. Відзначимо, що на той час ректор А. Бойчук уже став «секретним співробітником» НКДБ [2, арк. 2, 22, 203, 207], однак невідомо за яких обставин це сталося. Припускаємо, що

священик погодився на співпрацю з енкадебістами під тиском, однак не виконував свої зобов'язання, що впливає з його архівно-кримінальної справи.

Після арешту радянськими спецорганами митрополита ГКЦ Йосипа Сліпого та кількох єпископів, у тому числі й станіславських владик Г. Хомишина та І. Лятишевського (11–16 квітня 1945 р.), А. Бойчук як наступний після єпископів член консисторії, по-суті, очолив Станіславську єпархію. Однак уже 26 квітня 1945 р. його було арештовано і ув'язнено в слідчій тюрмі Управління НКДБ Станіславської області [2, арк. 6]. Під час обшуку у нього вилучили ручний годинник, паспорт, членський квиток спілки «Товариства Червоного Хреста і Червоного півмісяця» та 260 крб. [2, арк. 8]. Третього травня відбувся перший допит заарештованого ректора, який проводив начальник 4 відділення 2 відділу УНКДБ Станіславської області майор держбезпеки Сава Свистун. Під час допиту священик розповів свою біографію, зокрема детально про освіту, поїздки до Риму, діяльність в роки німецької окупації. Він заперечив твердження слідчого про те, що був «німецьким пособником», але розповів про богослужіння, які проводилися станіславськими єпископами з нагоди проголошення Української державності, формування дивізії СС «Галичина», присутність на сільськогосподарській виставці у Станіславі (слідчий мав фотознімки А. Бойчука з німецьким офіцером у часі виставки), а подання до військомату неправдивих відомостей про студентів семінарії пояснив вказівкою Г. Хомишина [2, арк. 13–21]. А. Бойчук особливо підкреслив свою непричетність до формування дивізії СС «Галичина», наголосивши на тому, що лише був асистентом єпископа І. Лятишевського під час літургії [2, арк. 19].

Цих свідчень було достатньо для оформлення майором С. Свистуном постанови про арешт А. Бойчука, яка датується 16 травня 1945 р. У ній наголошувалося, що священик, будучи «секретним співробітником» НКДБ, не повідомляв про відомі йому злочинні дії колишніх єпископів Г. Хомишина та І. Лятишевського, які арештовані за «контрреволюційну діяльність». Працюючи ректором духовної семінарії, надав фіктивні дані Станіславському

міськвійськомату про студентів, а в період німецької окупації мав підозрілі зв'язки з представниками окупаційних властей і гестапо. На завершення констатувалося, що А. Бойчук є «прямим прибічником політики Ватикану в просуванні унії на Схід» [2, арк. 2–2зв].

31 травня 1945 р. майор С. Свистун ухвалив постанову про пред'явлення А. Бойчуку обвинувачення, в якій здебільшого повторювалися інвективи із постанови про арешт. Щоправда, деякі формулювання були більш радикальними. Так, ректору закидали, що він займався «...приховуванням контрреволюційного націоналістичного елемента єпископів Хомишина і Лятишевського, які відомі як ярі українсько-німецькі націоналісти» [2, арк. 22]. Відтак зарештованого священника передбачали притягнути до відповідальності за ст. 7-54-1“а” Кримінального кодексу (далі – КК) УРСР [2, арк. 22зв]. Одразу ж відбувся допит А. Бойчука, який проводив старший оперуповноважений 4 відділення 2 відділу УНКДБ Станіславської області лейтенант Микола Ільїн. Останній зачитав арештованому обвинувачення, однак А. Бойчук не визнав себе винним («...в цьому винуватим себе не визнаю») [2, арк. 23–25].

На початку червня справу А. Бойчука до свого «виробництва» прийняв слідчий слідчого відділу УНКДБ Станіславської області молодший лейтенант Олександр Чеканов [2, арк. 12–12зв]. Під час допиту 18 червня 1945 р. священник розповів слідчому про своє матеріальне становище (але промовчав щодо належності йому шоколадної фабрики). На вимогу О. Чеканова навів інформацію щодо послань і листів єпископа Г. Хомишина, спрямованих на «допомогу німецьким окупаційним властям» (про виконання розпоряджень влади щодо сплати продовольчого податку-«контингенту», набору до дивізії СС «Галичина») [2, арк. 26–27].

Уже наступного дня після цього допиту О. Чеканов, керуючись вказівкою заступника наркома НКДБ УРСР Данила Єсипенка, передав слідчу справу А. Бойчука до слідчої частини НКДБ УРСР у Києві. Арештованого було етаповано до внутрішньої тюрми № 1 НКДБ УРСР [2, арк. 192]. Вже у Києві укладено анкету заарештованого, в якій наведено словесний опис його

зовнішності: високий – 171–180 см, фігура товста, плечі припідняті, шия коротка, волосся сиве, лице кругле, лоб високий, брови широкі, ніс великий широкий, рот малий, губи товсті, підборіддя пряме, вуха малі, особливих прикмет немає [2, арк. 6]. Відзначимо, що саме у Лук'янівській в'язниці утримували ієрархів ГКЦ Й. Сліпого, М. Чарнецького, Г. Хомишина, М. Будку, І. Лятишевського та ін. Надалі слідство у справі А. Бойчука вели заступник начальника слідчої частини НКДБ УРСР старший лейтенант С. Горюн та його колега О. Зацітін. Вони відомі активним застосуванням катувань до підслідних, про що згадував митрополит Й. Сліпий [16, с. 159, 162].

Перший допит А. Бойчука у Києві відбувся 4 липня 1945 р. Оскільки слідчого цікавила антирадянська політика Ватикану, то ректору доводилося довго розповідати історію папської держави, починаючи з 1870 р., вести мову про Берестейську унію 1596 р., діяльність Андрея Шептицького щодо поширення католицизму, енцикліки папи Пія XI тощо. При цьому зауважив, що Ватикан, ГКЦ і він особисто були противниками революційного руху і прибічниками буржуазних порядків, вороже ставилися до революцій 1917 р. в Росії. Священик згадував і про часи ЗУНР, діяльність уряду К. Левицького, боротьбу Української галицької армії [2, арк. 28–37].

Загалом упродовж липня 1945 р. було проведено 10 допитів А. Бойчука, які тривали переважно увечері та вночі [2, арк. 28–112]. Він продовжував розповідати історію Ватикану, проведення церквою антикомуністичних та антибільшовицьких заходів, створення на теренах Станіславської єпархії «Католицької акції», УКО, УНО, читалень «Скали», видання газет «Нова зоря», «Правда», журналу «Добрий пастир». Йшлося і про виховання студентів Станіславської духовної семінарії в антирадянському дусі. Так, під тиском слідчого, арештований священик, начебто, сказав: «...я, будучи протягом більше двадцяти років ректором Станіславської духовної семінарії, виховував студентів семінарії в дусі непримиримої ненависті до радянського ладу і революційних комуністичних ідей» [2, арк. 58]. Ці слова, звісно, відбивають

скоріше лексику слідчого, ніж арештованого, але останній, очевидно, вимушений був підписувати протоколи допиту.

Чимало питань слідчого стосувалися перебування А. Бойчука в Генеральній губернії впродовж 1939 – 1941 рр., а також діяльності ректора в роки німецької окупації. При цьому, арештований неодноразово підкреслював що не був агентом гестапо (щоправда, після цього слідчі перервали допит на цілу ніч, мабуть намагаючись змусити А. Бойчука свідчити проти себе) [2, арк. 101, 110]. Доводилося йому розповідати і про діяльність єпископів Г. Хомишина та І. Лятишевського щодо контактів з німецькими властями, хоч ці слова інтерпретувалися слідчими як свідчення провини церковних владик.

У серпні 1945 р. ректора допитували всього двічі [2, арк. 113–129], але його остаточно зламали. Він не лише називав членів консисторії, але й підписувався під такими словами протоколу допиту: «Греко-католицька уніатська церква і духовенство радісно зустріла німецьких окупантів як своїх «визволителів» від більшовиків і надавала їм усіляку допомогу в боротьбі проти Радянських військ. Наша церква і духовенство були вірними помічниками німців у проведенні всіх заходів на окупованій ними території Радянського Союзу» [2, арк. 119–120].

13 вересня 1945 р. під час допиту, на вимогу слідчого назвати активних пособників німецьких окупантів, А. Бойчук навів 17 прізвищ, серед них і Климентія Шептицького. Щодо деяких, вказав політичну позицію: «активний український націоналіст» [2, арк. 130–137]. Того ж дня старший лейтенант С. Горюн пред'явив обвинувачення А. Бойчуку за статтями 54-1“а” і 54-11 КК УРСР [2, арк. 138–138зв]. На допиті 14 вересня 1945 р. ректор визнав себе винним у «злочинах» за цими кримінальними статтями [2, арк. 139–146]. 17 вересня слідчий С. Горюн, з огляду на те, що слідство з приводу А. Бойчука завершувалося, а щодо єпископату ГКЦ ще тривало, виділив матеріали на ректора в окрему справу [2, арк. 199]. Останній допит відбувся 18 – 19 вересня, на якому А. Бойчук переповів свою біографію від часу навчання в Станіславській духовній семінарії до подачі фіктивних списків для військомату

з метою убезпечити семінаристів від мобілізації на початку 1945 р. [2, арк. 149–178]. Знову ж не визнав себе агентом гестапо [2, арк. 175].

До справи А. Бойчука було долучено свідчення єпископів І. Лятишевського (від 18 липня 1945 р.) [2, арк. 179–183зв] та Г. Хомишина (від 20 липня і 11 вересня 1945 р.) [2, арк. 184–190]. Загалом вони мали фактологічний характер, але деякі твердження владик були не на користь А. Бойчука. Так, І. Лятишевський говорив про ректора семінарії як прихильника пропольської політики і вихователя семінаристів для боротьби за укріплення католицизму і проти Радянського Союзу [2, арк. 180, 181зв]. Г. Хомишин також згадав про підготовку А. Бойчуком греко-католицьких священиків, які втілювали в життя «антирадянську політику Ватикану», але повністю взяв на себе відповідальність за подання неправдивих даних до віськомату щодо семінаристів [2, арк. 184, 188]. Крім того, Г. Хомишин підтвердив, що А. Бойчук «дійсно був агентом гестапо» [2, арк. 189]. Зі спогадів Й. Сліпого відомо, що під час допитів до єпископа Г. Хомишина застосовували побиття [16, с. 164].

Офіційно слідство у справі А. Бойчука було завершено 5 жовтня 1945 р. [2, арк. 201]. Через декілька днів слідчий сформулював обвинувальний вирок, згідно з яким священику закидали вісім правопорушень: 1) будучи священиком ГКЦ і ректором Станіславської духовної семінарії за завданням Ватикану проводив активну боротьбу проти радянської влади, виховував учнів семінарії в антирадянському спрямуванні, прищеплюючи їм ненависть до радянської держави і комуністичної партії; 2) приймав активну участь в створених, за завданням Ватикану, в Станіславській єпархії католицьких організаціях – УКО, УНО, «Скала», «Католицька акція», які вели боротьбу з революційним рухом українського народу, комуністичною ідеологією і радянською владою; 3) заснував і редагував католицький журнал «Добрий пастир», на сторінках якого систематично публікувалися антирадянські наклепницькі статті; 4) у листопаді 1939 р. нелегально перейшов державний кордон і втік на окуповану противником територію; 5) надавав допомогу німецьким окупантам у формуванні дивізії СС «Галичина» і скерування населення на каторжні роботи

до Німеччини, благословляв частини дивізії СС на боротьбу з Червоною армією; 6) співпрацював з німецько-фашистськими каральними органами, інформував гестапо про стан ГКЦ в Станіславській єпархії і передавав відомості про політичні вислови духовенства; 7) передав у Станіславський міськвійськомат фіктивні дані про наявність в духовній семінарії осіб, які підлягають призову до Червоною армії, маючи намір приховати від мобілізації понад 30 осіб; 8) будучи «секретним сотрудником» органів НКВС займався дезінформуванням і не повідомляв про відомих йому злочинців. Відтак слідчий С. Горюн запропонував скерувати справу А. Бойчука на розгляд Особливої наради при НКВС СРСР, а міру покарання визначити 8 років виправно-трудоих таборів (далі – ВТТ) [2, арк. 203–207].

Понад рік довелося ув'язненому ректору чекати вироку. Деякий час він перебував разом з митрополитом Й. Сліпим в одній камері. Останній у своїх спогадах згадав про «вороже наставлення» А. Бойчука до митрополита А. Шептицького і Богословської академії у Львові, його «дуже несерйозний погляд на наші церковні і народні справи», й зрештою констатував, що отець-ректор справив на нього «сумне і прикре вражіння» [16, с. 167]. Ієрархів ГКЦ, як відомо, засудили у травні-червні і серпні 1946 р., за винятком Г. Хомишина, який помер у в'язниці наприкінці 1945 р. Натомість А. Бойчук був засуджений Особливою нарадою при МДБ СРСР 25 січня 1947 р., отримавши вирок: 8 років у ВТТ (рахуючи строк з дня арешту – 26 квітня 1945 р.) [2, арк. 209]. Незабаром його було відправлено до Воркутлагу [2, арк. 210]. Священника звільнено лише 1955 р. (за іншими даними у 1956 р. [9, с. 111]), після чого він деякий час перебував на спецпоселенні у Сибірі. У 1958 р. А. Бойчук повернувся в рідне село Іване-Пусте, де й помер 1 серпня 1971 р. [14, с. 140].

У роки незалежності України постало питання реабілітації репресованих радянським режимом греко-католицьких священників. 27 червня 1994 р. прокуратура Івано-Франківської області сформувала висновок за архівно-кримінальною справою А. Бойчука, зазначивши, що покійного ректора слід було обвинувачувати за ст. 80 та 53-3 КК УРСР, а не за ст. 54-1“а” та 54-11 КК

УРСР, але він покараний обґрунтовано і не підлягає реабілітації [2, арк. 212]. Через два роки (27 червня 1996 р.), завідувач кафедри Прикарпатського університету ім. В. Стефаника Я. Заборовський звернувся до прокурора Івано-Франківської області М. Андріуци з проханням переглянути питання про реабілітацію А. Бойчука. Як дослідник, котрий збирав матеріали для книги «Мартиролог Української Католицької Церкви» й був знайомий із архівно-кримінальною справою ректора, заперечив кожен з восьми пунктів обвинувачення, наголосивши, що: речових доказів винуватості А. Бойчука немає (лише покази самого підслідного і свідків, котрі під тиском свідчили проти себе); усі контакти з окупаційними властями священник здійснював з санції єпископа Г. Хомишина, якого було реабілітовано раніше; перехід А. Бойчуком державного кордону навряд чи можна кваліфікувати як злочин, оскільки на той час священник офіційно не набув громадянства СРСР; немає прямих доказів того, що ректор духовної семінарії був агентом гестапо [2, арк. 213–216]. Прокуратура, однак, не зважила на це й 29 липня 1996 р. знову видала висновок, що А. Бойчук не підлягає реабілітації [2, арк. 217–220]. Остаточну крапку в цьому питанні поставив Івано-Франківський обласний суд, який 23 серпня 1996 р. постановив, що у діях А. Бойчука немає складу злочину, і скасував постанову Особливої наради МДБ СРСР [2, арк. 221–222].

Висновки. Отже, А. Бойчук присвятив своє життя служінню Богові, церкві і справі підготовки майбутніх священників. Він був довіреним помічником Станіславського греко-католицького єпископа Г. Хомишина, поділяв його політичні і церковно-релігійні погляди. Його діяльність можна умовно поділити на п'ять періодів: 1) родинного виховання, здобуття освіти у рідному селі, Чернівцях, Львові, Станіславі і Відні, отримання ступеня доктора богослов'я, висвячення у сан священника (1888 – 1920); 2) активної організаційної праці на церковно-релігійній і освітній нивах, виконання обов'язків члена консисторії, професора і ректора духовної Станіславської духовної семінарії (1920 – 1939); 3) пошуку шляхів інституційного збереження єпархіальних освітніх традицій в умовах діяльності радянського і німецького режимів у роки Другої світової

війни (1939 – 1945); 4) арешт, засудження і відбування покарання у ВТТ та спецпоселенні (1945 – 1958); 5) повернення до рідного села й завершення життєвого шляху (1958 – 1971). Важливо, що українська система правосуддя у 1996 р. усе ж визнала необгрунтованим засудження і покарання А. Бойчука та реабілітувала його.

Список використаних джерел та літератури

1. Андрухів І., Лисенко О., Пилипів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Наукова монографія. Івано-Франківськ, 2010. 500 с.
2. Архів Управління Служби безпеки України у Івано-Франківській області. Ф. 5. Оп. 1. Спр. П-15968. 222 арк.
3. Гавриш І. В. Станіславівська єпархія Української греко-католицької церкви у період підпілля (1946 – 1989 рр.). Дис. ...канд. іст.наук. Івано-Франківськ, 2017. 270 с.
4. Григорук М. Сильний Божим Духом. Історико-біографічний нарис про життя і діяльність о. д-ра Авксентія Бойчука. Жовква: Місіонер, 2017. 216 с.
5. Делятинський Р. Особливості розвитку Станіславівської єпархії УГКЦ на початку Другої світової війни (1939 – 1941 рр.). *Україна соборна: Збірник наукових статей*. 2006. Вип. 4. Т. 2. С.185–196.
6. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 168 с.
7. Ісаїв П. Історія міста Станіслава. *Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава та Станіславщини*. Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1975. С. 32–102.
8. Лятишевський І. З історії Духовної Семінарії в Станіславі. *Альманах українських богословів*. Жовква, 1923. С. 128–156.
9. Мартирологія Українських церков у чотирьох томах. Том II. Українська Католицька Церква. Документи, матеріали, християнський самвидав України. Упорядкували О. Зінкевич і о. Т.Р. Лончина. Торонто–Балтимор: Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1985. 839 с.
10. Марчук В. В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.
11. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин – патріот, місіонер, мученик. Львів: Вид-во ОО. Василян «Місіонер», 1997. 414 с.
12. Пилипів І. В. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918 – 1939 рр.). Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2011. 428 с.
13. Пилипів І.В. Діяльність єпископів Станіславської єпархії УГКЦ з організації та розвитку духовної семінарії в 1907 – 1945 рр. *Сумський історико-архівний журнал*. 2011. № XII–XIII. С. 193–199.

14. Реабілітовані історією. Тернопільська область. Книга шоста / Упор. О. Г. Бажан, П. З. Гуцал, Г. М. Маєвська. Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2020. 672 с.

15. Савчук Ю. О. Д-р Авксентій Бойчук: його роль та значення у вихованні семінаристів Станіславської духовної семінарії. *Нарис історії Івано-Франківської (Станіславської) Духовної Семінарії імені Святого Священномученика Йосафата*. Івано-Франківськ, 2007. С. 112–121.

16. Сліпий Й. Спомини / ред. о. Іван Дацько, Марія Горяча, вид. 3-є, випр. і доп. Львів-Рим: Видавництво УКУ, 2017. 632 с.

17. Цвіренко О. Земельний Банк Гіпотечний у Станіславові. *Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіславова та Станіславівщини*. Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1975. С. 507.

REFERENCES

1. Andrukhiv, I., Lysenko, O., Pylypiv, I. (2010). Stanislavska (Ivano-Frankivska) yeparkhiia UHKTs kriz pryzmu stolit: istoryko-relihiinyi aspekt. Naukova monohrafiia [Stanislavska (Ivano-Frankivsk) eparchy of the UGCC through the prism of centuries: historical and religious aspect. Scientific monograph]. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

2. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Ivano-Frankivskoi oblasti [Archive of the Security Service of Ukraine in Ivano-Frankivsk region]. F. 5. Op. 1. Spr. P-15968. 222 p.

3. Havrysh, I. V. (2017). Stanyslavivska yeparkhiia Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy u period pidpillia (1946 – 1989 rr.) [Stanislav Eparchy of the Ukrainian Greek Catholic Church in the underground period (1946 – 1989)]. Dys. ...kand. ist. nauk. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

4. Hryhoruk, M. (2017). Sylnyi Bozhym Dukhom. Istoryko-biohrafichnyi narys pro zhyttia i diialnist o. d-ra Avksentiia Boichuka [Strong by the Spirit of God. Historical and biographical essay on the life and work of Fr. Dr. Avksentiy Boychuk]. Zhovkva: Misioner. [in Ukrainian].

5. Deliatynskyyi, R. (2006). Osoblyvosti rozvytku Stanyslavivskoi yeparkhii UHKTs na pochatku Druhoi svitovoi viiny (1939 – 1941 rr.) [Features of the development of the Stanislav Eparchy of the UGCC at the beginning of the World War II (1939 – 1941)]. Ukraina soborna: Zbirnyk naukovykh statei [United Ukraine: Collection of scientific articles]. 4 (2). 185–196. [in Ukrainian].

6. Iehreshii, O. (2006). Yepyskop Hryhorii Khomyshyn: portret relihiino-tserkovnoho i hromadsko-politychnoho diiacha [Bishop Hryhoriy Khomyshyn: a portrait of a religious-church and public-political figure]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. [in Ukrainian].

7. Isaiv, P. (1975). Istoriiia mista Stanyslavova [History of the city of Stanislav]. Almanakh Stanyslavivskoi zemli. Zbirnyk materialiv do istorii Stanyslavova ta Stanyslavivshchyny [Almanac of the Stanislav land. Collection of materials on the history of Stanislav and Stanislavshchyna]. Niu-York–Toronto–Miunkhen. 32–102. [in Ukrainian].

8. Liatyshevskiy, I. (1923). Z istorii Dukhovnoi Seminarii v Stanislavovi [From the history of the Theological Seminary in Stanislav]. Almanakh ukrainskykh bohosloviv [Almanac of Ukrainian theologians]. 128–156. [in Ukrainian].

9. Zinkevych, O., Lonchyna, T. R. (Comp.) (1985). Martyrolohiia Ukrainskykh tserkov u chotyrokhtomakh. Tom II. Ukrainska Katolytska Tserkva. Dokumenty, materiialy, khrystyianskyi samvydav Ukrainy [Martyrology of Ukrainian churches in four volumes. Volume II. Ukrainian Catholic Church. Documents, materials, Christian samizdat of Ukraine]. Toronto-Baltymor: Ukrainske Vydavnytstvo «Smoloskyp» im. V. Symonenka. [in Ukrainian].

10. Marchuk, V. V. (2004). Tserkva, dukhovnist, natsiia: Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilnomu zhytti Ukrainy XX st. [Church, spirituality, nation: Ukrainian Greek Catholic Church in the public life of Ukraine in the XXth century]. Ivano-Frankivsk: Plai. [in Ukrainian].

11. Melnychuk, P. (1997). Vladyka Hryhorii Khomyshyn – patriot, misioner, muchenyk [Bishop Hryhorii Khomyshyn – patriot, missionary, martyr]. Lviv: Vydvo OO. Vasyliian «Misioner». [in Ukrainian].

12. Pylypiv, I. V. (2011). Hreko-katolytska tserkva v suspilno-politychnomu zhytti Skhidnoi Halychyny (1918 – 1939 rr.) [Greek Catholic Church in the socio-political life of Eastern Galicia (1918 – 1939)]. Ternopil: Vydvo TNEU «Ekonomichna dumka». [in Ukrainian].

13. Pylypiv, I. V. (2011). Diialnist yepyskopiv Stanislavskoi yeparkhii UHKTs z orhanizatsii ta rozvytku dukhovnoi seminarii v 1907 – 1945 rr. [Activities of the bishops of the Stanislavsky eparchy of the UGCC on the organization and development of Theological seminary in 1907 – 1945]. Sumskyi istoryko-arkhivnyi zhurnal [Sumy historical and archival journal]. XII–XIII. 193–199. [in Ukrainian].

14. Bazhan, O. H., Hutsal, P. Z., Maievska, H. M. (2020). Reabilitovani istoriieiu. Ternopilska oblast. Knyha shosta [Rehabilitated by history. Ternopil region. Book six]. Ternopil: TOV «Ternohraf». [in Ukrainian].

15. Savchuk, Yu. (2007). O. D-r Avksentii Boichuk: yoho rol ta znachennia u vykhovanni seminarystiv Stanislavskoi dukhovnoi seminarii [Father Dr. Avksentii Boychuk: its role and significance in the education of seminarians of Stanislav Theological Seminary]. Narys istorii Ivano-Frankivskoi (Stanislavskoi) Dukhovnoi Seminarii imeni Sviatoho Sviashchennomuchenyka Yosafata [Essay on the history of the Holy Martyr Josaphat Ivano-Frankivsk (Stanislav) Theological Seminary]. Ivano-Frankivsk. 112–121. [in Ukrainian].

16. Slipyi, Y. (2017). Spomyny [Memories]. Ed. Father Ivan Datsko, Mariia Horiacha, ed. 3, cor. and supl. Lviv-Rym: Vydavnytstvo UKU. [in Ukrainian].

17. Tsvirenko, O. (1975). Zemelnyi Bank Hipotechnyi u Stanyslavovi [Hypothec Land Bank in Stanislav]. Almanakh Stanyslavivskoi zemli. Zbirnyk materiiativ do istorii Stanyslavova ta Stanyslavivshchyny [Almanac of the Stanislav land. Collection of materials on the history of Stanislav and Stanislavshchyna]. Niu-York–Toronto–Miunkhen. 507. [in Ukrainian].

Рецензенти:

Бородай І.С., д.і.н., професор

Анненкова Н.Г., д.і.н., доцент

Надійшла до редакції 28.08.2021 р.